

Արարանս առ այժմ շարաթը
երկու անգամ կ'հրատարակ-
ուի :
Համարները թան դինն է թէ
Պոլսոյ և թէ Գաւառացի համար
է 50 թիւ մէկ Օսմանեան ոսկի
կանխիկ :
Օտար երկիրներու համար
համարու ծախքն առնող ին վրայ է :
Եւ թիւ թիւ դինն է 1 դր :

Մանուկանց ատղի առաջին
անգամի համար 3 դր : երկրորդ
անգամի համար 2 դր : աւելի
անգամներու համար մասնաւոր
սակարկութիւն կըլլայ :
Նամակը և գրութիւնը պէտք
է գրել 'ի Վեդիկ խան գետնա-
յարկ թիւ 40 . առ Յ . Յ . Չէն-
ճիւղեան . անվար նամակներ
չեն ընդունուիր :

ՄԱՐԿԱ ՅԱՌԱՋԱԴԻՄՈՒԹԵԱՆ

1871

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՏՄՐԻ

1871 ՕԳՈՍՏՈՍ 24 ՇԱՐԱԹ

ԸՍՏ Ն . Տ . ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2

ԹԻՒ 4

ԿՈՍՏԱՆԳՆՈՒՊՈԼԻՍ 20 ՕԳՈՍՏՈՍ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Ինչ է եւրոպայի արդէ քաղաքա-
կան վիճակը, ու ինչ արդեօք պիտի
ըլլայ մտազանա ազգային, իւրաքանչիւր
օր այս հարցմանը ընկնու վրայ է :

Եթէ հարեանցի հայեցումը մը նե-
տեւու ըլլանք եւրոպական մեծամեծ
ազգաց վերայ, կարծես թէ առ երե-
ւոյթին հանդարտ և խաղաղ վիճակի մը
մէջ կը նկատենք զանոնք . քանզի խա-
ղաղութիւնը կատարեց ամաց 'ի վեր իւր
խնդրած միութիւնը . Գերմանիա, զար-
հուրեկ արագութեամբ արշաւելով
յապոնականաց 'ի յայտնական' կանգնեց
Պիզմարգայ երազած այն զինուորական
պետութիւնը որ Գերմանական կայսե-
րութիւն կը կոչէ . Տաճկաստան յարմար
սեպեց եւրոպայի վերջի անցեց ամբիւ-
արաւքին աղքատութիւններէ զերծու-
ցանելով զինքն աւելի անկախ վիճակի
մը մէջ մտնել . Ռուսաստան ալ, Գաղ-
ղիոյ ժամանակաւոր տկարութենէ օգուտ
քաղելով խորտակեց 1856 ի այն դա-
շինքն, որ իւր ծովային ազատութեանը
սանձ մը կը դնէր ու միանգամայն կը
դաշնէր իւր ազգային անձնատիրութեան :

Այսպէս իւրաքանչիւր ազգ, իւրա-
քանչիւր պետութիւն, մին իւր շահածն
ամրապէս պահելու և անկորուսելի ե-
ղանակաւ անձին յատկացունելու, և
միւսն կորուստն վերստին ձեռք բե-
րելու ու հին վերքերը դարմանելու մի-
ջոյններուն կ'ըզդի . և համայն եւրո-
պայի տէրութիւնը ուշերին յանձնա
դարձուցած, գոչեան անհօգ կ'երևան
զրադի տէրութեանց քաղաքական ըն-
թացից :

Բայց խաբուսիկ է խաղաղական այս
երևոյթն և աւելի պատերազմաց դառն
և անբերբեր դժնէր և հեռանքներէ խոնջ
և անհաւելի ժողովրդաց ըրճից պահանջը
քան թէ իրականութիւնն .

Արդարեւ դադարեցան թնդանոթաց
մանչաձայն որոտմունք, ու հինուց շա-
ւաչիւնք . արդարեւ Վիէնայի հեռա-
գիրը Աւստրիոյ ու Գերմանիոյ մէջ հա-
տառեալ դաշնադրութեան մը լուրը
կ'աւետէ ինչպէս նաև Վիէնայի տուած
խոստումն, զՍ.Ա.տրիա ընդ Ռուսաց
կայսեր հաշտեցունելու աղագաւ . ուստի
և Պիզմարկի լրաթերթերն կը հետեցը-
նեն եւրոպական խաղաղութեան ժամա-
նակի մը համար հաստատուած ըլլալն :

Արդ թէ որքան պիտի տես այս խա-
ղաղ վիճակն . որ կ'ողմանէ և քանի տարի
է վերստին պիտի պայթի առաջին ուսմ-
բըն . զայս ահա կը հարցունենք ու
մտածելու վրայ եմք, քանզի ներքին

ըլլայ մեղ-չունք մեծ վատահոլութիւն
մը Պիզմարկի հըռ-չակուած խաղաղական
ձայնից, և կարծեմք թէ Պ . Պիզմարք
իսկ չհաւատար իւր թերթերուն միջո-
ցաւ տարաձայնած լուրերուն :

Եթէ ուշիւ հետեւեալ ըլլանք արտա-
քին քաղաքականութեան օրական ըն-
թացից, պիտի տեսնեմք որ իւրաքան-
չիւր ազգ արտաքին կարգի փութով ու
ծրութեամբ իւր զինուորական ուժը վե-
րակազմելու, պատերազմական մարդա-
կործան մեքենայները կատարելագոր-
ծելու, և 'ի լաւելայն յարմար ու զօ-
րաւոր նիւթակալիցներ դնելու ջանքը
անխնայ կը ճգնի . Լոնտոնի Տէլէ Բէլէ-
քը, Խաղիոյ ու Բրուսելոյ մէջ յար-
ձակողական ու պաշտպանողական դաշ-
նադրութիւն մը վերստին հաստատուած
ըլլալու լուրը կուտայ . և քաղաքիս Լ-
թէքի լրագրին ալ թէ և առանց սոյն
գրութեան վաւերական ըլլալուն պա-
տարանաւարութեան յանձնառու ըլա-
լու, իւր երեքըքըքի օրուան թերթին
միջոցաւ Ռուսիոյ ու Բրուսելոյ մէջ ան-
ցած նոյն օրինակ դաշնադրի մը զլիս-
ւոր պայմանները կը հրատարակէ :

Այս զրուցումով ճշմարիտ կամ ար-
խալ ըլլալն սակաւ օրէ երեսն կ'ել-
նէ . բայց ինչ որ ալ ըլլայ, սոյնպիսի
ձայնից քաղաքական թերթերու մէջ
չըլլիլ, մակարերէ կուտայ թէ քա-
ղաքական աշխարհն շարժման մէջ է և
թէ իւրաքանչիւր օր անստոյգ ապա-
գայի մը պատահականութեանց դիմա-
դրութեւ կը պատրաստուի :

Արդ որքան յանդուրժեալ երևալու
ըլլանք, վերոյիշեալ անցքերը մտադրու-
թեամբ քննադատելէ յետոյ, դադա-
րապէս հետեւեալ եղանակաւ կը յայտ-
նենք .

Եւրոպայի մէջ տակաւին նոր կնճիւ-
մը չծագած, նախ քանի մը ազգաց մէջ
ներքին յեղափոխութիւնք թերեւս պա-
տահին : Արդէն Բարիդէ եկած լուրերը
կը յայտնեն թէ Պ . Թիէր օր քան զօր
գժեւար գիրքի մը մէջ կը գտնուի .
ամանք զինքը իւր չափազանց խոհեմ
հասարակագետական մը նկատելով, և
ոմանք Լուդովիկոս ԺԷ ի անհաւատա-
րիմ ծառայ ու պաշտօնեայ մը տեսնե-
լով, կարծես երթալով կը հեռանան
իրեն քաղաքականութենէն . և արաշո-
վապէս ալ կընամբ հաստատել թէ կամ
պէթեման ու իր բարեկամք Պ . Թիէրի
չատ անուշ աչօք չեն հայեր : Բայց մեղ,
Պ . Թիէր երկու մեծ պակասութիւն
գործած է նկատմամբ ներկային, նախ
որ շատ սխալ հաշուով մը կարծեց կզի-
րականաց սեպհական օգուտը Գաղղիոյ
հասարակագետութեան շահուն հետ
միայնել . ուղեց աշխարհիս վրայ դըտ-
նուած երկու հակադէմ սկզբունքները
համաձայնեցնել յօգուտ իւր աղբին .
սխալ և անզբոժող բիւլ ընդունուի :

Երբ կրցեր է ազատական ոգին, կըրա-
կան ուղեղն հետ ընկերանալ, Պ . Թի-
էրի երկրորդ քաղաքական պակասու-
թիւնն եղաւ, որ Գաղղիոյ ներկայ վի-
ճակին մէջ Խաղիոյ միութիւնը իւր թէ
'ի հարկէն ստիպեալ բարեկց, և Խա-
ղաւոյ զրացուց թէ անոնց նկատմամբ
իւր հնուց 'ի վեր ունեցած դադաւար-
ները տակաւին փոխուած չեն . ստով
հեռացուց Գաղղիայէ իրաւական, գրեթէ
Խաղիոյ անհրաժեշտ պարտք թողլով
որ մտերմութեան, և դաշնակցութեան
կապերը Գերմանիոյ հետ նորէն ամրա-
ցընէ մինչդեռ կընար այս երկտարադ-
ու աշխոյժ ազգն իրեն նիւթակալից ու-
նենալ : Ուստի կարծեմք թէ Պիզմարկի
վերջի հեռադիրը շատ չոխալիք, երբ
կընէ թէ Գաղղիան միայնակ մնացած
է այսօր, և այս վիճակէս ելլելու հա-
մար, հարկ է որ Գաղղիոյ հասարակա-
պետութեան նախադաշնութիւնը նոր
անձի մը փոխադրուի-բայց այդ անձը
որ կուտակցութիւնը կընայ այսօր ըն-
ծայել . ամենուց հաճելի ըլլալու պայ-
մանօր, սպասենք ու տեսնենք . տեսնենք
դարձեալ թէ ինչպիսի անցքեր տեղի
պիտի ունենան Բարիդու մէջ Աւստրի-
անքի 4 ին, որ Գաղղիոյ հասարակապե-
տութեան հռչակման աւարեդարձն է :

Իսկ Անգղիոյ ինչ դիտարկութիւն-
ներ ունենալը քան ինչ վիճակի մէջ
գտնուիլը գրուցելէն նուազ դիւրին չէ .
թաղուհայն վերջի ճառը կարելինով
չափուած խօսքեր կը պարունակէ, և
կարծես ապագային անորոշ քօղը լուր
նախատեսութեամբ թափանցելէ խորշե-
լով, եւրոպական ազգաց հետ ունեցած
յարաբերութիւններ լաւ են կընէ,
բայց աւելի ինչ չըսեր :

Լորտերուն Անեակը Գաղղիաներէ
սփռուի, և Գաղղիաները Լորտերէ սփռ-
ուի են . առաջինները զինուորական առ-
ախճանաց նկատմամբ եղած օրինական
փոփոխութեանց համար, և երկրորդ-
ները Պիէլեմ Պիւլլին Լորտերէ չընդուն-
ուելուն համար : Իսկ ժողովրդեան ինչ-
պիսի գաղափար ունենալն տէրութեան
վրայ Անգղիական լրագրներէն յայտնի
կ'երևնայ : Ուստի կարծեմք թէ Անգ-
ղիոյ մէջ ալ քանի մը փոփոխութիւնք
պիտի ըլլան, և յատկապէս Իրլանդիոյ
նկատմամբ : Բայց Գաղղիոյ նկատմամբ
նայինք թէ ինչ ընթացք պիտի բռնէ
Բրիտանիական տէրութիւնը քանզի աղա-
ղային վրայ դանկ բարոյապէս մեծ ազ-
դեցութիւն մը պիտի բանեցնէ այս
երկու ազգաց դաշնակցութիւնը, եթէ
տեղի ունենայ :

Գ . Ս . Ս .

Պ . Պ . Կամպէթթա, Լուի Պլան,
Էտիէն Բիէն, Էսքիօ, Կոէքքո,
Լանկուա, Միլեօ, Թօթին, Ֆեռուլա,
Գօլա, Գոմիէն, Ֆրիլա, Ժիւլ Գալի

Ժան Լայն, Լիօնի քաղաքական
Ժողովէն գաղղացի մեծ հանդիսին ներ-
կայ գտնուելու հրաւիրեալ ըլլալով, ի-
րենց ցառն յայտնած են այն հրաւերն
ընդունիլ չըկրնային համար :

Պ . Կամպէթթա հետեւեալ նամակն
ուղղած է գործին զլիսաւորաց :

«Պարիզ, 12 Օգոստ .

«Յարգւոյ և սիրելի քաղաքակիցք,
«Նուանդարին կը փափաքէի ձեր մե-
ջն ըլլալ մասնակցելու համար ռամկա-
վարական ու հասարակագետական հան-
գիսին զոր պիտի կատարէք : Կըզգամ
թէ պարտական էի զայս Լիօնի մեծ
քաղաքին որ, պաշարման սկիզբէն 'ի
վեր, Գաղղիոյ ամենէն խաղաղ թա-
ւուն է նոր օղեղն անցելէն ընդդիմա-
թեանց, ձգտմանց ու վարդապետու-
թեանց դէմ մղած կռուին :

«Լիօնի այս ժիր և դիւցազնային
ռամկավարութեան մէջ է որ կ'ուզէի
լիւ քաջալերու և խորհուրեանքս նուիրել
ձեր աշխարհական քաղաքականական
գաղղացի նոր և հայրենասիրական ձեռ-
նարկին : Կուզէի 'ի յայտ անել և փա-
ռաւորել այն դադաւարը որ զձեզ
խորխուսեց և դրեց . այնպիսի դրու-
թեան մը և շարժումի մը նախադր-
ծին ըլլալ որոյ յաջողութիւնը նոյն իսկ
հայրենաց լախտին հետ կապուած է,
վասն զի երկրին ամեն մասանց մէջ նը-
մանօրինակ ճգանց յաշուութեան է որ
Գաղղիոյ բարոյական և նիւթական վե-
րանորոգումը պիտի ծնանի :

«Արդարեւ, միմիայն ոյգալիս վար-
ժարանացմէջ է որ պիտի կազմուի քաղա-
քացեաց սերունդ մը որ զօհոյութեանց
օղով վառ և մինչև խորո հազար տողոր-
ուած պիտի ըլլայ պարտուց, քաղաքական
և ընկերային համեալալութեան և մարդ-
կային արդարութեան դադաւարներով
որոյ յաջողութեան ու կիրառութիւնը
պիտի կընան, նախապաշարմանը
մարտանգութիւնը նախանձնից դէմ ու
տեղութիւնն ու պահանջները վա-
նելով, մտքերու մէջ կարգաւորութիւն
և շահուց մէջ ներդաշնակութիւն գո-
յայնել և հիմնել զհասարակագետու-
թիւնը ընկերային խաղաղութեան և
ամեն իրաւանց երաշխաւորութեան վրայ :

«Այս ընդհանուր դադաւարներն
կ'ուզէի ազգային իրաւանց քաղաքա-
կանութեան հետ կցորդել, անհերք
ցոյց տալու համար լուսաւոր ու աղա-
տամիտ Գաղղիայի մը և ներսէն վերա-
կազմեալ ու դրոշն հօր Գաղղիայի մը
մէջտեղ եղած սերտ կապակցութիւնը
'ի մի բան վերստին ցոյցնել այն անու-
ղք նպատակը որուն կը դիմէ ռամկավա-
րութիւնը և որ կընայ երկու բառով
համառօտուիլ . համայն ազգն կ'իրթ և
աղաւաղեն :

«Վերջից պարտաւոր լինուի չեն

ներեր ինձ բացակայել, և կորսնցնել
կուտան ինձ բարեպաշտն առիթ մը:
Բայց դուք, բաղում յարատևութեամբ
և գործունէութեամբ, պիտի կրնաք
այս առիթը նորէն ընծայել, և այն օրը,
տեղի երջանիկ քան այսօր, անձամբ
հոգ պիտի ըլլամ:

«Ընդունեցէ՛ք իմ եղբայրական ող-
ջոյններս»:

«Լէոն Կամպէթթա»:

Պ. Էսքրիօ իւր կողմէն հետեւեալ
նամակով իւր ներկայ չկրնալ գտնուին
խնայուցած է:

«Բարիդ, 16 Օգոստ»:

«Սիրեցեալ բարեկամ»:

«Գիտաւորութիւն ունէի ձեր հը-
րաւէն ընդունելու և դպրոցաց հան-
դիսին ներկայ գտնուելու: Մինչ դա
կը պատրաստուէի սաստիկ տկարութիւն
մը ստիպեց զիս Բարիդէն մեկնել»:

«Ձէք կրնաք տարակուսիլ թէ քանի-
օն կարեւորութիւն կուտամ այդ հան-
դիսին և թէ ի՞նչ խորին համակրութիւն
ունիմ զձեզ ոգևորող գաղափարին նը-
կատմամբ: Եթէ լրջաբար և իրօք ազատ
մտադիւր չիմեմ ի՞նչ զեմք, մանկութենէն
պէտք է սկիզբն ընել»:

«Մեր գաստիարակութեան դրութիւ-
նը, ամբողջ դարեր, 89 ի ատեն եղած
միտպետական և կղերական ընկերութե-
ան օրինակուած է: Այսօր ծանրէ գործն
ու մեծ, զի խնդիրը միմիայն ուսուցման
հիմն ընդարձակելու վրայ չկայանար.
զայն տեղափոխել հարկ է: Մարդկային
ծանօթութեանց չարքին մէջ՝ կրօնային
դրութեան տեղ պէտք է դնել բնա-
խօսական և փորձառական մեթոտը»:

«Հասարակապետութիւնը ճշմարտա-
պէս այն օրէն միայն պիտի հիմնուի՝ յո-
րում քաղաքացիներ կազմած պիտի
ըլլայ»:

«Ձանա՞նք մեր աղէտները դարմանե-
լու, բարքերը վերանորոգելու, կայսե-
րական դրութենէն կորացեալ բնաւո-
րութիւններն ուղղելու: Մեր դպրոցաց
հովանոյն տակ նոր սերունդ մը կաղ-
մենք առնական՝ որ մեր սխալմանց վը-
նաները լեցնէ»:

«Մեր աղգային փրկութեան սերմն ի
նա է. բայց այս սերմը բանականութեամբ
և գիտութեամբ բեղմնաւորել կ'ուզէ»:

«Գուք աղնիւ նախաշարժում մ'ըրած
էք, և կը յուսամ թէ Լիօնի տուած օ-
րինակին սիտի հետեւին Գաղղիոյ միւս
քաղաքները»:

«Պատուէ՛նք մանկութիւնը, սոյս է ա-
նոր բարոյական արժանաւորութեան ըզ-
գացումն ներշնչելու միջոցը»:

«Կը յուսամ ընդ հուպ ձեր ձեռնը
սեղմել. առ այժմ, խնդրեմ, իմ սիրայի
մեծարանքներս մատուցէք ձեր պաշտօ-
նակից Ժ. Վալէէյի և ձեր Պատուարժան
Քաղաքապետին»:

«Ձեր հինաւորաց բարեկամը»
«Ալֆօնս Էսքրիօ»:

Օրինիօն Նասիօնայի մէջ հետեւեա-
լը կը կարդանք:

«Պալերիայի թագաւորին պէս, Յը-
ռանտուս Ժողէֆ Սիլեօմ Կայսրը դի-
մաւորելու փութաց: Իրքի մէջ ընդու-
նեց զՆորին համագործակցական Վեհա-
փառութիւնը՝ որու երեկոյին փառա-
ւոր հացկերոյթ մը տուաւ»:

«Երբ թէ այս խնդրը խափէր ընդ
երկար Գերմանական կեսարին միաց-
ման քաղցը»:

«Մինչեւ փեհապետը զերեար կը
փաղաքէն, ժողովուրդը ապագային
վրայ անհանգիստ հայեցուածքներ կը
դարցնեն: Կերքերը կը յուզին, ցատում
նը կը բարձրանայ, քաղաքները կը հըր-
կելին, նոյն իսկ յԱսորիս, ուր հըր-

դեհը երկու քաղաքներ այրեց դեռ
նոր»:

«Աւերորդ է ըսել թէ արդէն այս
երկու արկածից պատասխանատու-
թիւնը Էնթէոնասիօնայի վրայ կը ծան-
րացնեն: Աւերի լաւ կ'ընէին եթէ այս
կարեաց սկզբնապատճառ զՊ. տը Պիդ-
մարք և զՄօլթէքէ զօրապետը՝ դնէին
որք ստուգելու Եւրոպիոյ մէջ հոյ թա-
գաւորութիւնը և Բեթթօլի աղէտաւոր
թուականը բացին»:

«Ըսինք թէ Հռովմէական աւաղակ-
ներն փութացած էին այսքան գեղեցիկ
օրինակի մը հետեւելու: Արարք ու-
ղեցին ետ մնալ, Հեռագիր մը կ'իմա-
ցնէ մեզ թէ ամեն պատահմանց մէջ
յաղթուելով՝ իրենց վրէժը կը լուծեն
ամենուրէք անտառներն հոյ ճարակ
ընելով»:

Գուրիէ տ'Օրինսի Բարիդէն Օգոստ.
13 թուականաւ ստացած մէկ նամակին
մէջ այսպէս կը կարգամբ.

Կ'երեւի թէ Բարիդի բերդերուն և շըր-
ջակայ գաւառաց Բրուսիական զօրքերէն
պարպուին այնչափ մօտ չէ՝ որչափ ձեզ
իմացնելու կարող ըլլալ կարծած էի: Այս
մասին կառավարական շրջանակներու մէջ
ունեցուած ակնկալութիւններն չիրակա-
նացան, և շուտով իրականանալու ալ
հաւանականութիւն չկայ»:

Պ. տը Պիմարք, կ'ըսեն, խիստ զայ-
րացած է դրաւեալ դաւառաց մէջ իւր
զօրաց նկատմամբ ցոյց տրուած հակա-
կրութենէն և անոր վրէժը կը լուծէ
բանակցութեանց մէջ իւր խստութեամբն:
Մինչև որ հաշտութեան դաշնադրոյն պայ-
մաններն Գաղղիոյ կողմէն չկատար-
ուին, Բրուսիա պիտի շարունակէ իւր
զօրքերը պահել այն գաւառաց մէջ՝ որք
իրեն իբրև դրաւ կը ծառային: Արք,
հաշտութեան դաշնադիրը կը տրամադրէ
որ Բարիդի բերդերուն պարպուին այն
ատեն պարտաւորիչ պիտի ըլլայ Բրու-
սիոյ համար, երբ երրորդ միլիարդ վը-
ճարուի Գաղղիոյ կողմէն. պէտք է ու-
րեմն որ Բարիդիք և շրջակայից բնա-
կիչք համբերեն մինչև վերջին վճարու-
մը, եթէ ուրիշ անակնկալ պարագա-
ներ չպատահին՝ որք անհաւանական են
Պերլինի դահլճին այս զարմացման մի-
ջոյն, այն օրը միայն Սընի, Սեն-է-Ու-
ազի և Սեն-է-Մաւնի գաւառներն պի-
տի գերծանին օտարին ներկայութենէն:

Այս հակառակութիւններն չեն վա-
շելիր Պ. տը Պիմարքի նման քաղա-
քապետ անձի մը: Օր մը, անոնք իրենց
պտուղը պիտի արտադրեն, թող չտա-
րակուսին, և այս պտուղը դառն պիտի
ըլլայ այն ժողովրդեան համար՝ որոյ
բախտը կը վարէ այնքան ճարտարու-
թեամբ և յաջողութեամբ ցայսօր: Գաղ-
ղիոյ աղէտներն մեծաւ մասամբ, այն
հնացեալ առեւտրութեան արդիւնքն են՝
զոր Գերմանիա ուխտած էր անոր ա-
ռաջին կայսրութեան տարած յաղթու-
թիւններէն վերջը: Գաղղիոյ արդի խո-
նարհութեան արդիւնքն ալ օր մը Բրու-
սիա հարկաւորապէս պիտի զգայ, ինչ-
պէս որ Ռենայէն վերջը Բրուսիոյ խո-
նարհման արդիւնքը կրեց Գաղղիա Սե-
տանէն ետքը: 1813 ի գեպերն իբրև
կայսրութեան կողմէն փոխարինութիւն
նկատուած էին. բայց Բրուսիացիք այս
փոխարինութիւնը բաւական չսպեցին,
և անդու պատրաստուեցան, և երբ
զօրութեան հետ վրէժխնդրութեան ժա-
մբն հասաւ զարկին անխնայ: Թող ըզ-
գոյշ կենան. «ակն ընդ ական»ի պա-
տիժը զոր մեր վրայ ի գործ դրին ի-
րենց դէմ՝ պիտի դառնայ»:

ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԱՂԳԻԱ

Բարիդ, 30 օգոստ.

Պ. Վիթէ՝ յանձնաժողովոյ տեղեկաբերը,
կիմացէ՛ք թէ Պ. Տիւֆօրի տաղարկած չափա-
ւորութիւնն ընդունեց. այս վերջինը կը յայտա-
բարէ թէ կառավարութիւնը Պ. Վիթէի այս
կերպով չափաւորեալ առաջարկութիւնը կ'ըն-
դունի»:

Խեղ մը հակառակ առաջարկութիւններ ու
չափաւորութիւններ ներկայացուեցան»:

Պ. Կոմպէթթա՝ Ժողովոյն Սահմանադիր Էն-
թէոնութեան դէմ կը մարտնչէ: Ժողովը՝ Սահ-
մանադիր Էնթէոնութեան վարելու իրաւունքն
հաստատող օրինաց առաջին մասը կ'ընդունի»:

Բարիդ, 31 Օգոստ. Երեկոյ 3 ժ. 40.

Երեկոյն Նստին մէջ Պ. Էսքրիօ ֆինէ,
յանուն իւր պաշտօնակցաց, Ժողովոյն լուծումը
ինդրող առաջարկութիւն մը կը ներկայացնէ»:

Բարիդ, 31 Օգոստ. 7 ժ. Երեկոյ.

Ժողովը Պ. Վիթէի ներկայացուցած, օրինաց
ծրարներն ամբողջ նախաբանը ընդունեց. նաև
Պ. Տիւֆօրի չափաւորութիւնը՝ որ Պ. Թիէրի
նկատմամբ վստահութիւն կը յայտնէր»:

Օրինաց ծրարին 93 ձայնից դէմ 523 ձայ-
նով ընդունուեցաւ»:

ԱՆԳՂԻԱ

Լոնտոն, 31 Օգոստ. Երեկոյ.

Պարկլատտնի մէջ եղած սովին օրնութիւն
մ'ընելու նպատակաւ հանդանակութիւն մը բա-
նալու համար մասնաժողով մը կազմուած է»:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Նորին Կ. Վեհափառութիւնը, Հագգի
փաշայի ի Պիշիկիթալ ունեցած Պալատը
20000 լիւրայի ծախու առնելով, իւր սե-
նեկապետ Նեվրէս Փաշային նուիրել է»:

—Տիւրք Ս.Տ. քեամի կողմէն զրկուած
դատաւորներն այսուհետեւ պիտի նստին
ճրդ շրջանակի քաղաքապետական ատե-
նին մէջ: Քաղաքապետական Ժողովին
անդամ Թայիլ Էֆէնտի նոցա պիտի
նախագահէ, և Գրիգոր Էֆէնտի սոյն ա-
տենին Քարտուղարի պաշտօնն ստացած է»:

—Անցեալ չաբաթ Ս.Թ-Մէյտանիի նոր
պարտիզին բացման հանդէսը տեղի ու-
նեցաւ: Մեծ բազմութիւն մը, յորում
նշանաւոր անձինք ևս կը գտնուէին, հան-
դիսին ներկայ կը գտնուէր: Հիւանի փա-
շայ կը նախագահէր, որոյ հրամանաւ
անխտիր ամեն հանդիսականաց օշարակ
և այլն զովացուցիչ ըմպելիներ մատուցին»:

—Վապահօվցենն թէ Պրուսայի մէջ
երեւան ելածը բուն քօլէրա չէ, այլ տե-
սակ տեսակ տեղական հիւանդութիւններ
որք կրնան մասամբ իւրիք քօլէրայի
դառնալ: Վերջին լուրերն կ'իմացնեն թէ
այս հիւանդութիւններն ալ օր քան զօր
ցանցառելու վրայ են, և կը յուսացուի
թէ քիչ օրէն բոլորովին պիտի անհետնին»:

—Անցեալ երկուշաբթի օրը Վուրերը
գլխով մը հետեցին Մօմհանէն ծովեզեր
վրայ. ձեռնհաս իշխանութիւնն իսկոյն
հասաւ և հաղթափորձի սկսելով տեղե-
կացաւ թէ խեղդուողը մօմիանէի նա-
ւամատոյցը կապուած ածուխի նաւի մը
գործաւորներէն է եղեր»:

—Գուրիէի մէջ կը կարգամբ թէ՛ յոյն
կղերին և պուլղար հասարակութեան
մէջտեղ վէճը կը շարունակէ բուն Պուլ-
ղարիայէն դուրս գտնուող գաւառաց
մէջ. յոյն կղերը բացարձակապէս ար-
դիւր կ'ուզէ նոյն գաւառաց մէջ ամեն
պուլղար եկեղեցի և դպրոց»:

Վեց տեղերէ՝ որոց Ժողովուրդը կը
պահանջէ օգուտ քաղել Պուլղար եկե-
ղեցւոյ ինքնիշխանութեան համար տը-
ռած հրովարտակէն, պատգամաւոր զըր-
կած են ի Կ. Պօլիս Յոյն Եպիսկոպոսաց
անիւրաւութեանց դէմ բողոքելու և ի-
րաւանց վայելման մասին Բ. դրան պաշտ-
պանութիւնը խնդրելու համար»:

—Անցեալ չորեքշաբթի Սե ծովէն
եկող շողեւնաւ մը Պանտիլիի առջևը
նաւակի մը զարնուէր՝ որուն մէջ իւր
տէրը կայ եղեր՝ Ռեզաբեյի նաւամբ»:

տոյցը բանող մ'ուղթափա անուն նաւաւ
վար մը: Բաղնումը կուտեր է նաւակը
բայց բարեբախտաբար մօտ կեցող նա-
ւակներ հասնելով՝ աղատեր են նաւա-
վարը»:

—Ենթէնէն եկած նոր լուրերը քօլէ-
րային երեւան ելած ըլլալը կ'իմացնեն
Հայդերի մէջ՝ որ Մետինէէն երեք օր-
ուան ճամբայ հեռաւորութիւն ունի»:

Այս երկու քաղաքաց մէջ հաղոր-
դակցութիւնը բոլորովին ընդհատուած է»:

—Լո թիւրքի մէջ կը կարգանք թէ
Պ. Հոչլի՝ որ այժմ ի Գաղղիա կը
գտնուի, Գաղղիական թատրոնին խում-
բը կազմեր է ամբողջապէս, և թէ
կապահովցուի որ 1870-71 խումբէն
ստորին չպիտի ըլլայ»:

—Մահրուէ անուն եգիպտական շո-
գենաւը, Խամպիլ բաշայի դուստրն իր
մէջ ունենալով, հինգշաբթի առաւօտ
մայրաքաղաքէս մեկնեցաւ յԱղեքսան
դրիւս երթալու համար»:

Լրագրոյս խմբագրութիւնը պարտ
կը համարի իւր շնորհակալութիւններն
ուղղել մայրաքաղաքիս Լ. Բեքի Լրագ-
րոյն մեծապատիւ խմբագրին՝ որ բարե-
հաճած էր իւր օգոստոս 17 թուով
Սեբասթիոն հրատարակութիւնը և զայն հը-
րատարակող ընկերութեան օդին ծա-
նուցանել:

Երջանիկ է Սեբասթիոն և երջանիկ է զայն
հրատարակող ընկերութիւնը որ իւրեանց
նպատակն ու դործը այսպէս քաջալերու-
թիւն կը գտնեն ամեն կողմէ, քաջալը-
րութիւն մը՝ որ անշուշտ աղբու կերպիւ
պիտի նպաստէ այս նպատակին զարգաց-
ման, այն է մեր աղգային բարոյն և
յառաջդիմութեանը»:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԼԻԿՐՈՒԼ 1 ՍԵՊՏԵՄԵՐ

Բամակ Միտլինկ—Օրէնան, բէնա 9 3/8
Միտլան 15000 հակ:
Հրապարակը տաք:

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒԳՈՒԼԻ 21 ՕԳՈՍՏՈՍ

Օսմանեան քանոնիկ	50—22
Բացուեցաւ	30—17
Գոյ. կէս օր	316—
Փոխ. 1863 ի	322—
„ 1865 ի	386—20
„ 1869 ի	119

ԸՆԹԱՅՔ ԴԵՄՈՑ

Անդ. լիւր	109—5
Քան. քրքերոց	87—12
Ռուս էմբերիալ	89—
Գրք. միջ	51—25
Արծաթ մեծիկայ	1—18
Հինգ'նոց	104—20
Մեծիկայ	105—30
Պղինձ	117—10

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՈՂԶՈՅՆ

Սյն շաւղին մէջ որ լուսոյ և կենաց
շաւղին է, յոր Նախախնամական Մա-
տը կը մղէ զպիւնս, և որ կ'անուանի Դե-
մոք յաւանդութեան, դրօշ մի ևս բարձ-
րացաւ»:

Գրօշակիւն է Աբրահամ»:

Նորքա՝ որք, մեծ քան զինքն ու դօ-
րեղ, վաղ յոյժ մոտած այդ ասպարէզի
մէջ, հակա ձեռամբ զայդ դրօշը կը
բարձրացնեն, տեսան իրենց փառաց նա-
խանձոտ այս մանուկը և սիրայիւ ող-
ջոյն մ' ուղղեցին առ այն»:

Աբրահամ, հպարտ այդ ողջունիւ, եղ-
բայրական ձեռն մի կը կարկառէ առ
նոսա»:

Կը ճանչէ նա խութերն ու փուշերն՝
որովք քստմեալ է այդ ասպարէզն,
կ'զգայ իւր տկարութիւնը և գիտէ թէ

Նետուել հոն՝ յանդգնութիւն մ'է իւր համար :

Բայց անդուստի է տեսնել՝ զոր ունի այդ փրկաւոր շաւղին մէջ Հայ ժողովրդեան առաջնորդներէն մին ըլլալու և ինչ որ կրնայ նորա ընթացքն արդեւ լուր՝ բառնալու նորա քայլից առջեւէն :

Եւ համակրական ողջոյնը՝ զոր իւր պաշտօնակիցք միաբան առ ինքն կ'ուղղեն , քաջալեր մ'է քաղցր՝ որ իւր տկարութիւնը կը զօրացնէ և կը պնդէ իւր գեղեւկոտ ու անզօր ոտները :

Ապրին յաւերժ :

Հիմայ Աբաբ, գեւա մանուկ , կը համարձակի երկու խօսք ուղղել առ իւր անդամներին :

Եղբարք ,

Ամենքս մի պաշտօն ունիմք , մի կէտ և մի նպատակ :

Հայ մամուլը կը կազմեմք , և մամուլը ազգայն լուսատու ջանքն է : Պաշտօն ունիմք զՀայութիւնը առաջնորդել յառաջդիմութեան այն է վերահսկողութեան կենսաւետ ուղւոյն մէջ : Մեք լոյս պիտի ընեմք , որպէս զի Հայութիւնը ճանչնայ իւր ուղին և անվրէպ ընթանայ դէպ 'յիւր նպատակը :

Լուսոյ զինուորներ , խաւարն ունիմք մեզ ունեւորելու : Խաւարը՝ յետադիմութեան բարեկամը և ազգերու երանութեան դաշինքը :

Բաւականէն աւելի գիտեմք թէ քանի հօր է այս թշնամին և թէ քանի մասնաւոր ինչ իւր հարուածները :

Ժողովուրդը , որ մեր ետեւէն կը քայլէ , ծածկուած է այդ հարուածոց գործած հաստոյր վէրքերէն :

Միանալ հարկ է որպէս զի այդ մարդախոշոր հրէշը ինչպէս է ժողովուրդն յետոյ վրայէն կոխուողով անցնի ու երթայ , ազատ ու երջանիկ :

Յաւալի չէ՞ , սակայն , եղբարք , որ մինչդեռ մեր հասարակաց յետմին դէմ մարտնչել հարկ է միաբան , միմեանց դէմ մեր դէնքերը կը դարձնեմք յաճախ և ժողովրդեան կ'ընծայեմք այնպիսի տեսարան մի որ զայն յերկրայս կը կաշուցանէ շատ անգամ թէ՛ իւր բարեկամն եմք արդեօք թէ թշնամին :

Կ'ըսու ըլլան ստոնք :

Միթէ մեր շահերն միմեանց հակառակ են . ոչ երբեք . ազգին շահը մեր ամենու շահն է , և մերը պաշտպանելու համար՝ բաւական է զնորայն գիտել և զերծ պահել վտանգէ :

Յաճախ կը պատահի որ կարծիքներ կը կանգնան իրար դէմ , երբ միմեանց ազգային բարեւոյն տեսնուի վառուած ըլլամք , չուտով կը միանան աւանդ , երբ նոցա բաղնուէն ճշմարտութիւնն արտափայլի :

Հերիք է որ ճշմարտութիւնը տեսնելու համար կոյր չըլլամք կամա :

Ձկամիւր ըսել թէ վիճաբանութիւնն ու քննադատութիւնը ի բաց վանեմք : Իբրեւ անօգուտ և փնասալութիւն :

Գաւ . ընդհակառակն , երբ անոնք չըլլան , ճշմարտութիւնը կը մնայ միշտ քօղածածուկ , ինչպէս կայծն ի կայծաբոյն . պէտք է չիտի այն՝ որ դուրս ելնէ և դադարեալներն հրդեհէ :

Վիճաբանութիւնն ու քննադատութիւնը գաղափարաց յառաջդիմութեան երկու անիւներն և ճշմարտութեան առճարին երկու գոններն :

Լոյս են անոնք՝ երբ բանականութեանն ու ճշմարտութեան սէրէն կ'առաջնորդուին . խաւարներ կը քննեն ծրնուդ կ'առնուն :

Մեռցնենք կիրքը՝ որ բանականութիւնը կ'սպաննէ :

Աբաբ , իւր ճայնին Հայ խմբագրութեան կողմէն լսելի ըլլալու փափաքին հետ , կը յայտնէ նաեւ թէ ինքը բնաւ չպիտի շեղի բանականութեան ցոյց տուած շաղէն . պիտի վիճաբանի , երբ հարկ ըլլայ , այլ չպիտի թշնամանէ : Պիտի խոյս տայ անձնականութեանց սին ու ամօթալի վէճերէն . բանականութեան ու իմացականութեան զէնքերով՝ պիտի կռուի սկզբունքներու դէմ , երբ զայն թիւր ու փնասալար կը դռնէ :

Աբաբ պարտ կը համարի այս ուխտըն հրապարակաւ ընել Հայ ժողովրդեան առջեւ :

Առ Երեսփոխանական ընտրողը Գարակեօմրիւիկ և Սալմաթօմրուքի միացեալ թաղից :

Ընտրողական Ժողովն՝ թաղիս կողմէն ընտրուելիք Երեսփոխանի մը քուէարկութեան գործողութիւնը առաջին անգամ ետ ձգելէ յետոյ , իւր երկրորդ ազգարարութեամբ կ'յուսար Օգոստոս 13 ին բաւական թուով քուէ գալ , այն ինչ տաք թիւն անգամ չը լրացուց :

Ընտրողական Ժողովը , նկատելով որ կրնան այս անտարբերութեան պատճառ ըլլալ Տաղաւարի հանդէսներն , ութ օր ետ ետ ձգել և որոշեց՝ որ եկած քուէն բաւական սեպելով յառաջիկայ Օգոստոս 22 Կիրակի օր քուէարկութեան գործողութիւնն կատար ըստ առաջին ազգարարութեան ճիշտէ ժամը 3 ին :

Թաղեցին իւր իրաւունքէն չզրկուելու համար , պարտի ջանալ կիւրակէ մինչև որոշեալ ժամուն իւր քուէն բերել Ս . եկեղեցւոյս խորհրդարանը , ուր դրուած է քուէտուրը և ուր պիտի կատարուի քուէհամարը :

Ընտրողական Ժողովը 1874 Օգոստ . 16 Նախագահ , Գարակեօմրիւիկ Գրիգորի Եղիշույն

ԳԱՆՍՈՒՍԿԱՆ

Խոստացած էինք մեր ընթերցողաց՝ գաւառական Ազգայնոց աղէկէզ թշուառութեանց վրայօք խօսել մեր նախորդ թուով , այլ նիւթոց առատութեան պատճառաւ նոյնն այս աւուր թողելու պարտաւորեցանք :

Արդ՝ գաւառականաց վիճակն Ազգ. լրագրաց էջերուն մէջ թեպէտեւ ըստ բաւականին ստորագրուած է մինչև ցարդ , բայց որովհետեւ մեք կուզենք զնա իւր կենդանի իսկութեամբը ծանօթացնել մեր Ազգայնոց , արժան գատեցինք վերջապէս հրապարակ նետել այս խնդիրն , և Համազգեաց ուշադրութիւնն հրաւերել նորա վերայ :

Մեր բարեկամներէն մին՝ բազում անգամ թախանձած էր մեզ՝ որպէս զի ստոյգ անդեկութիւններ տանք իրեն , թէ ինչ է դաւառացի Ազգայնոց ներկայ վիճակը , թէ ինչպէս գաւառացի Հայք այս աղէտալի թշուառութեան մէջ ինկած են , և այս թշուառութեանէն ինչ հնար կայ փրկուելու :

Մեր բարեկամին այս երեք հարցմանց պատասխանեցինք նամակներով մի քանի օրոց առաջնոյն թուականն է 1870 յունվար 12/24 . Նոյն նամակներն այսօրէն սկսեալ մի զինի միոյ հրատարակել , և կը յուսանք որ ընթերցողը նոցա մէն մի տողերուն մէջ պարունակեալ իմաստներն իրենց ուշադրութեան առարկայ կ'ընեն , և կ'օգտին :

Այս նամակները թէպէտ քիչ մ'երկար են , այլ վստահ ենք որ ամենէն հետաքրքրներն իսկ կրնան դո՛ւ ընել :

ՆԱՄՍԿԱ ԱՌԱՋԻՆ

Կ . Պոլս 1870 Յունիս 12

Երեսփոխարդ ,

Այս նամակն թէպէտ գործնապէս ապարդիւն , այլ գէթ Ազգային անհատի մը հետաքրքրութիւնն յագեցնելու համար :

մը հետաքրքրութիւնն յագեցնելու համար կը գրեմ , և ըստ Ձեր խնդրանայ՝ կ'ուղղեմ առ Ձեզ :

Երեք հարցում ըրած էիք ինձ , որոյ առաջինն է . թէ , ինչ է դաւառացի Ազգայնոց ներկայ վիճակը :

Պատասխանն ահաւասիկ :

Գաւառացի Ազգայնոց վիճակին լուսկերահասու ըլլալու համար՝ նախ նոցա կենցաղն իրենց զանազան բաժանմաններով նկատենք . նոցա քաղաքական , կրօնական , նիւթական և բարոյական կեցութեանց նկատմամբ խօսինք փոքր ինչ , և այս ամենէն հետեւցնենք այնպիսի եղրակացութիւն մ'որ ըլլայ պատկեր Գաւառիկէն Հայութեան :

Մեր Հայրենի երկրին աշխարհագրական դիրքը՝ բնութեան վայելչագեղ զարդարուած հովիտներու , ձորերու , գաւառերու , անտառներու , բլուրներու և լեռներու անհուն ընդարձակութիւն մ'է . հողը զանազան բերքերու արտադրութեամբը շքեղապէս կրնայ միջել աշխարհի ամենէն արգասանդ հողերու հետ . երկրագործին քրտնաթոր աշխատութիւնը գրեթէ միշտ երեսնապատիկ կը վարձատրուի . գարնան ստեն՝ դաշտերու մէջ՝ ոչխարներու հոն հոս ցրուեալ հօտեր՝ որք մայելով խաղաղօրէն կը բերանեն բնութեան առատագեղ պարգեւներէն մին եղող մարդաշատ բարձրութեամբ բուսած խոտերը . այժերը՝ որ վարի թուշուներն են , վերի թուշուներուն նման՝ այս ծառէն այն ծառը կարծես կ'ստատեն , և լուռ բնութիւնն իրենց անառակ այլ սիրուն ձայներով կը լնուն . կովերու բառաչելով յամրաբոր քայլերն և անոնց հորթերուն հիւնալի կերպիւ ցատկոտելը տեսնողն անգիմադրելի կերպիւ կը գրաւուի , և չուզեր ըստ՝ մեկնել այս գիւղիկ տեսարանէն :

Նամակս չ'երկարելու համար չ'եմ ուզեր երկարօրէն խօսել թէ ինչ տարօրինակ ու վեհ յուզում կ'զգայ մարդ երբ հազարամեայ անտառներու մէջ առաւօտեան դէմ սոխակներու զմայելի երգոցն ունկնդիր կը լինի , երբ բարձր լեռան մը սրածայր գագաթին վրայ ելնելով՝ միանգամ չը զհայնաց տեսութեամբ իր ուղեղին մէջ կը պատկերացնէ բովանդակ այն հորիզոնը՝ որ կը պատէ զինք . երբ դարաւանդի մը սեպածե եղրին վրայ նստելով ա՛հ ու դողով լի կը նկատէ իր քով՝ իր ներքեւ՝ գտնուած այն մշուշապատ անդունդը՝ որ մարդոցմէ զրեթէ ոչ զոք ասպնջակահած է : Այս ամենը մասամբ իւրի կրնաս տեսնել Վակներ գաղղիացոյն գրած Զաւարդութեան մէջ : Արդէն լսած էք հարկաւ՝ որ այս երկիրը ջուրերու առատութեան կողմանէ գերազանցած է քան զայլ երկիրս . և թէպէտ ծովէ զուրկ լինելով այնքան դիւրին հաղորդակցութիւններ չըլլան՝ այլ այդ պակասը մասամբ իւրի կրնան լեցնել արեւընէն յարեմուտս և հիւսիսէն ի հարաւ ընթացող բազմաթիւ գետերը՝ յորս դժբաղդարար նաւարկութիւնը գրեթէ բարձի թօղի եղած է :

Երկրին ժողովուրդը կէս մը վաճառականութեամբ , կէս մը հովութեամբ և մեծ մասն ալ երկրագործութեամբ կ'զբաղին . կայ նաեւ փոքր մաս մը որոյ միակ զբաղանքն է վաշխաւորութիւնը :

Արդ՝ տարակոյս չկայ , որ երբ այսպիսի բերրի կլիմայի մը ներքեւ կը բնակի ժողովուրդ մը , նա աշխարհի ամենէն երանելի մէկ ընկերութիւնը պէտք է ըլլայ . և հետեւապէս հոն ճանապարհորդող մը պէտք է տեսնայ Ռեկիդարու վերանորոգումը :

Եւ ստուգիւ , երբ այս երկրին մէկ ծայրէն միւսը երթանք՝ ամեն տեղ նահապետութեան դարերու յատուկ հիւրընկալութիւն մը վայելելու մասին աներկ միտ ենք . ես իսկ անձամբ տեսած եմ ասոր փորձը . Տիգրանակերտէն մինչև ի Սամսոն ծովեզերեաց քաղաքը , որ գիւղոր իջեանեցայ՝ տեղացի Հայ մ'անմիջապէս կը հրաւիրէր զիս իւր տունը , և կ'ընէր ճիշդ այնպիսի ընդունելութիւն մ'ինչպէս ըրած է Աբրահամ երեք մարդակերպ հրեշտակներու , Այլ՝ այս առերկայ խաղաղասէր վայրերուն Հայ բնակիչը՝ թշուառ եւ կատարելապէս ինչպէս որ հիմայ պիտի բացատրեմ :

Երկրին քաղաքականութիւնն՝ օրինաւորապէս՝ տաճկի տէրութեան իսկ ապօրինաւորապէս՝ քոնսուլը Հայ Խեղճներու , գաղանարարոյ Գրիգորի և վայրենամիտ Ահալեթի ձեռքն է :

Առաջինն՝ ըստ օրինի , երկրին բերքերուն տարեկան տուրքը կը հաւանքէ , և իւրաքանչիւրին ստացուածոց արժէքին համեմատ մասնաւոր հարկ մը կ'առնու . ասոնցմէ զնա՛հ կան նաեւ կենդանեաց յատկացեալ տարեկան տուրքը՝ զինուորացիութեան փոխարինութեան տուրքը (պէտէյիյէ)՝ Բեկէթէ տուրքը՝ Էնթէ տուրքը , և այլն . երբեմն եղած է՝ որ արտաքոյ կարգի տուրքեր ալ հաւաքուած են : ասոնցմէ երկուքը լաւ կը յիշեմ , քանզի Հայաստանի դատաւարած ատենս պատահեցան :

Առաջինն էր Նուէր (էնթէ) անունով տուրք մը . կառավարութեան գործակալը՝ ամեն մէկ մարդու մէկ մէկ ֆէտուին և փոխարէն չը գիտեմ որքան արծաթ դրամ առին , քանզի պղինձ կամ պղինձի հաշուով արծաթ չեն ընդունիր երբեք . ամեն մարդ կամայ ակամայ այն ֆէտ առաւ և դրամը վճարեց :

Երկրորդն ալ թղթադրամն էր . կարծեմ 1862 ին , Անատոլի գրեթէ ամեն կողմը՝ թղթադրամներ բաժնուեցան բնակչաց , և դրամներ հաւաքուեցան . չ'ընդունելու ազատութիւն չ'եր ըլլար , ուստի ամեն ոք ստիպուեցաւ այդ թղթադրամոց փոխարէն՝ արծաթ վճարելու : Թղթադրամները չըլլալէ ետք իրենց պիտի չ'ընէին չեւան , արժէքին կորուսին նաքա , և ամենուն վճարած արծաթը մէկ մ'ալ ետ չըդարձաւ :

Բայց ինչո՞ւ լաւ գիտեմ , որ Կոյսեւրական կառավարութիւնը բնաւ ինչպէս գիտակ է գաւառացի ոմանց պաշտօնականներու անիրաւ ընթացիկը . շատ անգամ՝ երբ գիւղացիք երաշտի պատճառաւ չեն կրնար առատ բերք ժողովել , հարկահանք փոխանակ արտադրեալ բերքին տասնորդն առնելու՝ աւելին և շատ աւելին կը պահանջեն . իմ աշխույժ տեսած եմ՝ շատերու բանտարկուելը , ոմանց ծեծուիլը , ոմանց ալ ստացուածոց վաճառուիլը նոյն իսկ կառավարութեան գործակալաց կողմանէ :

Ահա երկրին բնակչաց թշուառութիւնը նախապէս ասկէ կ'սկսի :

Ճամբայներու չինութիւնն ալ թեթեւ պարագայ մը չ'է գաւառացի բնակչաց համար . ասոնք պարտաւոր եղած են տարւոյն մէջ որոշեալ ժամանակ մը ճրիպապէս երթալ ուղեգործութիւն ըլնել . կը պատահի երբեմն որ այս ուղեգործները պարտաւոր են երկու կամ երեք տուր ճամբայ հետեւ գնալ և հոն իրենց ծախսովը դորձադարձութիւն ընել :

Երկրին Գրիգորեանց բնակիչներն այս ամեն ծառայութիւնները կառավարութեան մատուցանելով՝ կը տեսնենք որ միջին հաշուով մը , միայն Հայ Ազգն Անատոլի մէջ՝ տարուէ մարի , եթէ երկու միլիօն անձ երթաղենք , չորս միլիօն լիւրացն աւելի տուրք կը վճարէ Արքունի գանձուն ,

Հոս , ինդրէն դուրս , իբր միջանկեալ պարագայ , տա ես կ'ուզեմ ծանուցանել Ձեզ՝ որ Անատոլի կիլիկիոյ մէջ օտարաւորք Հայերէն տեսնել

բազմաթիւ են . և Քրիստոնեայ ու Իս-
լամ միանգամայն հինգ միլիոնի չափ
գումարութիւն մը կը կազմեն : և եթէ
իւրաքանչիւրէն տարին երկերկու Օսմ.
ռակի տուրք կը հաւաքուի, որով ըսելէ թէ
արքունի գանձը մեծապէս կը շահի մեր
հայրենի երկրին բնակիչներէն , բայց
սա ալ յայտնի է որ Հայք աւելի տուրք
կը վճարեն կառավարութեան քան ուրիշ
ազգիները :

Սա ցաւալի է որ հակառակ բարե-
խնամ կառավարութեան արդար օրի-
նաց Հայք չեն վայելէր այն ամեն քա-
ղաքական իրաւունքները զոր ուրիշ ժո-
ղովուրդներ անխորաբար կը վայելն .
ստոնց ամենեւեւ աւելին է դատարանե-
րու մէջ տեղ Քրիստոնէից վկայու-
թեան չընդունուիլը . կը յուսանք որ
այս անարդարութեան առաջըը հետզհե-
տէ կ'աւանդուի :

Արդ՝ այս ամենն գիտնալով՝ Ձեզ կը
մնայ հետեցնել թէ քաղաքականապէս
այսպիսի կեանք մ'ունեցող ժողովուրդեան
մը վիճակը ինչպէս կը լինի :

Ըսի թէ Հայքն առաջին , երկրորդ և
ճիշդագոյն ապօրինի գործերն ալ մեր
հայրենեաց մէջ ընտելող Հայոց քաղա-
քական կենաց վերայ մեծ ազդեցութիւն
ունին :

Հայ երկրորդ ըստաճներն տանք
են՝ որք անմիջական ազդեցութիւն ու-
նին ժողովուրդեան վերայ և իբր նոցա
որքն են :

Ժողովուրդը բազում անգամ առ ի
չգոյս գրամայ , կը ստառապի , կ'առաւա-
րութեան հարկահանք՝ տարեկան տա-
սանդը . եայլն տուրքերու համար դրամ
միայն կ'ընդունին . արդ՝ այս իշխանները
գիւղացւոյն կ'ուտան տոկոսով գումար
մը՝ որով ոս՝ առժամանակեայ կերպիւ
իրեն զաւթենէն կ'ազատի , բայց ցիւանս
և գուցէ որդւոյ յորդի պարտական կը
մնայ , քանզի ընդունած չնչին գումա-
րին համար այնպիսի ծանր տոկոս մը
կ'ստիպուի վճարել , որ ինչդէր անտանե-
լի թշուառութեան մէջ իյնալով կը հար-
կաբի թողուլ իւր ընտանիքը , իր
տունն և իր արար , և կ'երթայ թա-
փառական քաղքէ քաղք կը պահու-
տի , գուցէ վերադին իր կ'ինն ու դա-
ւալները տեսնելու թէ ուրիշեմը :

Գաւառացւոց այսպէս պանդխտու-
թեան դիմին հետզհետէ գրեթէ ոյսօր
սովորյալ մ'եղած է , և կ'ան ոմանք որ
տանն , տանեւհինգ միլիոն քան տարի
իւր հայրենեաց գրեթէ տարադիր , ալ
կըմտնան ամեն բան , անանական մար-
դը՝ բարոյական մարդուն կը յայլ թէ , և
այսպէս վտարութիւնը կը դեղձէ գի-
րենք , կ'ուրանան զընտանիս և զ'հայ-
րենիս :

Բայու քաղաքին մօտ Հովա անուն
հայաբնակ գիւղ մը կայ զուարճալի հովտի
մը մէջ , այս գիւղը ընդ ամեն երեք
հարիւր տնոս ունի , բայց գիւղի բնա-
կիչներէն երեք հարիւրէն աւելի պան-
դուխտ կայ մայրաքաղաքիս մէջ ա-
ռաւ չեմք ըստած խանը . այս գրա-
ծիս ճշմարտութիւնն ստուգելու հա-
մար գնացէք այն խանը և հարցուցէք :

Հիմա կրնաք հաշիւ ընել թէ հայաս-
տան իրմէ գաւառաշխարհի ամեն կողմն երբ
վեց հարիւր հազարի չափ պանդխտ
ունի , և այս վեց հարիւր հազարը գեթ
երկու տարին անգամ մը նոյն չափ
ծնունդ կրնային ունենալ , և եթէ են-
թադրենք որ այս ծննդներու կէսը կը
մեռնին , գէթ կէսը պիտի մնան , որով
ըսել է թէ ամեն տարի հարիւր յիսուն
հազար հոգի կը կորուսենք , եթէ այս
կորուստը չըլլայ՝ մենչեւ քան տարի հայ
ազգին անդամաց թիւը 7-8 միլիոնի կը
հասնի կ'ուրիշայ , ալ դուք խորհեցէք :

Հիմա մենք պարզապէս մարդասպան-
ներ ենք , վասն զի այս աղէտից առաջ
քը չենք ուզեր կամ չենք առնուր :

Գաւառաց մէջ եղող Հայ երկրորդ
ազգասիրութեան արդիւնքն է այս ա-
ղէտը :

Այս իշխաններն աւելի ծանր ամա-
րը շտուծիւններ կը գործեն երբեմն .
Առաջնորդաց հետ կը միանան և ժողո-
վուրդը կը կեղեքեն . երբեմն դադանա-
պէս կը միանան աւազակ քիւրտերու
հետ , և թե ու թիկունք կ'ըլլան որ
նորա աւազակեն , և առեւանգութիւն
ներ գործեն : Երբեմն ալ իրենց առ-
կառավարութիւնն վճարելիք տուրքը
խեղճ գիւղացւոց վրայ ծանրացունելու
կը յանդգնին :

Արեւմտեւ հետեցնել թէ՛ մեր հայրեն-
եաց մէջ այժմ կ'ան շատ մը մեհրու-
թաններ , միւսեւեւ պատմութիւնը մէկ
հատ միայն կը ցուցունէ :

Երբ ժողովուրդ մը՝ այսպիսի ապի-
րառներու ընտելացութեանց ներքեւ կը
ճնշուի , ինչ վիճակ-կրնայ ունենալ .
մահաբերեցէք :

Քիւրտերու և անջարներու սոսկալի
եղանակագործութեանց գալով , կը հրա-
ւերեմ զՁեզ՝ որ 1868-1869 տարիներ
ընդ միջեւ ըլլալով ծայրէ ի ծայր
կարգաւ , կամ խորմեան հայրիկէն
անդէկութիւն խնդրէք , ես այժմ ինչ
որ ալ գրեմ Ձեզ՝ դարձեալ անկարող
պիտ' ըլլամ կենդանի նկարագիրն ընել
այդ գաղանալին կրից տէր բարբարո-
սաց արարքներուն :

Ժողովուրդն ոչ իր անձին , և ոչ իր
ընտանեաց կենացը , ոչ իր սփառումնոց
և ոչ ալ իր ցանած բերքերուն տէր
ըլլալու ապահովութիւնն ունի :

Կառավարութեան բանեցուցած ամեն
միջոցները տակաւին չըլլացան այդ վայ-
րենեաց գործած աւերումներուն ընդ-
րովին վերջ մը տալ . այս գիւղը կը յար-
ձակին գիւղեր տանն , այն տեղ մարդ-
մը կ'ապանեն . սա կողմն աղիկ մը կա-
ռուանգեն , հոն կ'ին մը կը լլկեն , տա-
նեքներէն վեր կ'ենեն , տուններ կը մա-
նեն մի և նոյն անկողնոց մէջ . քնացող
այրն ու կինը , մայրն ու զաւակը կը
կը խորովուեն , տեսանին կ'աւանդեն , և
ահաբեկ գիւղացիներուն քանի մը հատը
ծեծելէ կամ գնդակով վերաւորելէ ետք
կ'երթան ու միջութեան մէջ կ'անհետին :

Այլեւնեւ աւերումն , արտերու այ-
րումն , անտառաց ծառերու խրումն , տ-
անք սովորական գէտերն են :

Քիւրտներն աւելի լեռներու աւազակ-
ներ են . իսկ քիւրտները գեղերու :

Ահա Հայոց քաղաքական վիճակը
բացատրեցի ձեզ . ներեցէ՛ք որ այս չափ
խօսելէ ետք , գէթ սա ալ ըսեմ թէ
գաւառացի հայերն ինչպէս որ տեսնեք
եթովլոյոյ տօթակէզ անապատներուն
մէջ գերութեան կեանք վարող թշուառ
խաբէրիներէն աւելի թշուառ և աւելի
եղկելի են :

Գրութիւնս քիչ մ'երկարեցաւ , և
զբաղումներս չեն ներեր ինձ որ աւելի
գրեմ այսօր . նամակս կ'ընդհատեմ , և
շարունակութիւնը կը խօստանամ դալ
շարթու գրել ու գրիւն առ ձեզ :

Առ այժմ մնամ որպէս եմ .
Ա . Ա . Ս .

Այս նամակը՝ մեր ընթերցողաց բա-
ւական ըլլալու համար գաւառացի հայոց
քաղաքական վիճակին վրայօք :

ՅԱՂԱԿԱՐԱՂ

— Հաճոյքն աշխատասէր կեանքի մը
պտուղն է :

— Մարդուս արժէքն ու տաղանդը , իր
կամուտին քանակութեամբը կը չափուի :

— Հարուստին ամենէն թեթեւօրիկ
շարժումն՝ յարգելի , և ամենէն թուրքիկ
խօսքերն զարմանք կը պատճառէ լսողին :

— Աղքատին հանճարաշատ խօսքերն
անգամ ծաղու արժանի կը դառուի :

— Երբեմն մեծ բազմ մը՝ անձնագովի
մը փառասիրութիւնը կ'արդարացնէ :

— Ոչինչէն պակաս արժանիք ունեցող
շատ անուններ կ'ան , որոնք ի հեռուստ
միայն՝ պատկառելի կ'երևին :

— Ամուրի մնացող հարուստ մը՝ դադա-
նի մարտիկներէ և թաղուն խայտա-
ռակութիւններէ ազատ չ'կրնար ըլլալ :

— Ամուսնութիւնը վիշտեր ունի . իսկ
ամուրութեան մէջ բնաւ հաճոյք չ'կայ :

— Սիրելի դիտարու համար պէտք է
սիրտ մ'ունենալ :

— Սէրն ալ իւր ստամոքսն ունի զոր
պէտք չէ շատ բռնաւորել :

— Համակրութիւնը միայն՝ կրնայ սըր-
տերը մերձաւորել . նաեւ հաստատել բա-
րեկամութեան և սիրոյ կապերը :

— Զղայուն կնոյ՝ համար ամենէն յար-
գի բանաստեղծն այն է , որ միայն Սէր
կ'երգէ :

— Ինչ որ է արեւուն ճառագայթը ծաղ-
կանց համար , նոյնն է այրերու նայուած-
քը կանանց համար :

— Անանց ամենէն համեստախոյլը .
նախանձելի փափաքով մը իւր գեղոյն
գովեստը լսել կուզէ :

— Անայդ տկար են , զի իրենց սիրտն
է իրենց նեցուկը :

— Գեղանի կանանց սրտերը՝ Ազնաւի
չաքարեղինաց պէս հանգոյցներով ծած-
կուած են :

— Մայրերը՝ պարահանգէսներու մէջ
ծրաւեալ նստարներ են :

— Անայդ ընկերութեանց մէջ այն
տանն զերար կ'սիրեն , երբ քովերին
արական սեւէն մարդ չ'առնուի :

— Երկու կանայք՝ այն տանն իրարու
հետ սերտ համակրութեամբ կը միանան ,
երբ երկուրդը մը գէմ գաւառութիւն
ունին :

— Անայդ բնաւ մէկմէկու հաճելի
չ'են երևիր :

— Պարզասիրութիւնը կ'երթ ախորժա-
կի հպտանքն է :

— Հարստութիւն չունեցող կնոյ ծայ-
րայեղ սղջանքը , երկու բան կ'ապա-
ցուցանէ , կամ սիրահարին հարստութիւ-
նը կամ ամուսնոյն ապշութիւնը :

— Իւր հապիւններով ու սղջանքներով
նշանաւոր եղող նորատի կին մը , միշտ
պարզ հագուող մի կնոյ կ'հարցնէ օր մը .
«Տիկին , ինչու համար այդչափ պար-
զութեամբ կը հագուիք» . համեստ կնոյ
կը պատասխանէ «Աման զի միայն մէկ
ամուսին ունիմ» :

— Գծովքին սաղայատակը կանանց լե-
զուններովը չ'իտում է :

ՅԱՆՈՒՅՄԱՐՈՒՐ

Լրագրոյս Տարաւորը՝ ի Վեդիք խան
թիւ 40, Տէրութեան տաղարանին օրինաց
համաձայն , Հայերէն տառերով , գիրք ,
տարակ , յայտարարութիւն , նամակ ,
քուէնամակ , տոմար , անդորրագիր ,
հարսանեաց և նշնեցեցող հրաւեր , լրագիր
և այլն , խիստ ավան դնով տարագրելու
պատրաստ է :

Յ . Փափաքեան

Արարատը Պոլսոյ մէջ ձեռքէ ծախ-
ուելէն զատ՝ կը ծախուի նաեւ կամուր-
ջին գլուխը պարագան , ինքիցապի դէմ
— Յ . Պոլսոյ խանութը և Բերայ

ծխախճառաց ոմանց խանութները .
Չաքմաքընը Եօքուշ Պ . Գաֆաֆեանի
դրատունը . Պէշիքթաշ ծխախճառ Պ .
Պետրոսի խանութը :

—

Արարատի բժշկական ճեմարանէն վը-
կայադրով Էլաժ վիրաբոյժ Յակոբ Է-
ֆէնտի Համամճեան պատիւ ունի Ար-
դոյ հասարակութեան ծանուցանելու՝ որ
ամեն օր առաւօտեան ժամ երեքէն
մինչեւ երեկոյեան ժամ տասը՝ իւր ի
Սալմա-թօմրուք Մեծ փողոց թիւ 63
դեղարանը կը դառնուի , և պատրաստ է
թէ վիրաբուժութեան և թէ սովերա-
բուժութեան քրքրեք մասին իրեն
գիտնելը դարձանելու կամ պէտք ե-
ղած տեղերն երթալով պաշտօնը կա-
տարելու :

—

Լ. Ա. Մ. Է. Է.

ԲԱՆԲ

ՀԱՆԱՍԱՅՆԼԱՅՈՒՄՈՒՐ

ԹԱՐԳՄԱՆԵԱՅ

Ռ . Յ . ՊԵՏԼԵՐԵԱՆ

ԳՈՐԾԱՍԵՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԳՈՐԾ ԱՌԱՋԻՆ

Գաղղիացի մեծանուն Գահանային
այս սքանչելի գրքին թարգմանութիւնը ,
որ Բնիկութեան արդեամբ տարա-
բուած է , կ'ոճախուի Բնիկութեան
զրահանակին և ամեն Հայ զբաղաւա-
ռաց քով . զին մէկ քառերգ մէծիւ
արժալի :

—

ԴԱՍԱԳԻՐ

Ա. Զ. Գ. Ս. Ե. Պ. Ս. Մ. Ե. Ս. Ե.

ՀԱՅՈՑ

ՄԻՆԱ Դ. ԹԱՐԳՄԱՆԵԱՅ ԳՈՐԾԱՍԵՐ 1870

ԱՆՆԱՍԱՍԻՐԵԱՅ

Մ . Յ . Զ . Օ . Լ . Ա . Բ . Ե . Ն .

—

Չօլաքեան Էֆէնտիի այս աշխատա-
սիրութիւնը կը ծախուի ամեն հայ զբա-
ղաւառաց քով ի զին մէկ քառերգ մէ-
ծիւ :

—

Գաւառներու մէջ Արարատայ Մեծախորդ
գործակալներն են :

ԳԱՆԻՐԵ ԵՒ ԱՂԻՔԱՅԳՐԻՄ . Մեծ . Նը-
շան Էֆէնտի . Յ . Օճանտի :

ՅՈՊԵՒ . Մեծ . Սրապեան Էֆ . Յ . Մարտեան :
ԵՐՈՒՍԱՂԵՄ . Արժ . Մարտեան : Վարդապետ

Մարտեան :
ԶՄԻՐԻՆ . Մեծ . Մերովայ Էֆ . Սիմեոն-
եան :

ՌՕՏՈՒՄՈՑ . Մեծ . Մանուկ Էֆ . Պեղեան :
ՆԻԿՈՒԴԻՄ . Մեծ . Գաւառ Էֆ . Տ . Գաւա-
ռարան :

ՎԵՐԱՂԵՒՈՐԹԱՂ . Մեծ . Համարածմ
Էֆ . Աթապետան :

ՆԻԿՈՒԴԻՄ . Մեծ . Մկրտչ Էֆ . Փարթու-
ղալեան :

ՍԵՐԱՍԻՄ . Մեծ . Նշան Էֆ . Թաճեան :
ԵԱՊԵՒ—ԳԱՐԱՆԻՍԱՐ . Մեծ . Ա . Խոսրոփ
Էֆէն . Մարտեան :

ՆՕՂԱՏ . Մեծ . Յարութեան Էֆ . Տէղե-
ճեան :

ԳԱՂԱՍԻՄ . Մեծ . Համարածմ Էֆ . Ամա-
տեան :

ՄԻՆԱՅԻՍՈՒՐ . Մեծ . Գաւառիկ Էֆ . Յովա-
հիման :

ԱՏԱՐԱՉԱՐ . Մեծ . Գրիգոր Էֆ . Գաւառեան :
ՊԱՆՏՐԻՍ . Մեծ . Սարգիս Էֆ . Մանեան :

ՅԵԼԻՊԵ . Մեծ . Նշան Էֆ , Շիմանեան :
ԷՏԻՐԵՒ . Մեծ . Յարութեան Էֆ . Խօշտեան :

ՏԵՐ ԼԻՍԳՐՈՅՍ—Մ . ԱՅՂԱՏ .
ՏԵՐՈՒՆ—Յ . Յ . ԶԵՆՈՒՆԵԱՆ

ԻՏՂԱՆԵՒ ԵՒ ՓԵՂԱՅԵԱՆ